DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

21. september 2000 *

I sag C-462/98 P,

Mediocurso — Estabelecimento de Ensino Particular Ld.[a], Lissabon (Portugal), ved advokat C. Botelho Moniz, Lissabon, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat A. May, 398, route d'Esch,

appellant,

angående appel af dom afsagt den 15. september 1998 af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans (Tredje Afdeling), forenede sager T-180/96 og T-181/96, Mediocurso mod Kommissionen (Sml. II, s. 3477), hvori der er nedlagt påstand om delvis ophævelse af denne dom,

den anden part i appelsagen:

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved M.T. Figueira og K. Simonsson, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, og med valgt

* Processprog: portugisisk.

adresse i Luxembourg hos C. Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagnercentret, Kirchberg,

sagsøgt i første instans,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, D.A.O. Edward, og dommerne L. Sevón, P. Jann, H. Ragnemalm (refererende dommer) og M. Wathelet,

generaladvokat: J. Mischo
justitssekretær: R. Grass,

på grundlag af den refererende dommers rapport,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 25. november 1999,

afsagt følgende

Dom

1 Ved appelskrift indleveret til Domstolens Justitskontor den 17. december 1998 har Mediocurso — Estabelecimento de Ensino Particular Ld.ª (herefter »Mediocurso«) i henhold til artikel 49 i EF-statutten for Domstolen iværksat appel til prøvelse af dom afsagt den 15. september 1998 af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans, forenede sager T-180/96 og T-181/96, Mediocurso mod Kommissionen (Sml. II, s. 3477, herefter »den anfægtede dom«), idet appellanten har nedlagt påstand om delvis ophævelse af dommen.

Faktiske omstændigheder

2 Sagens faktiske omstændigheder kan, således som de fremgår af den anfægtede dom og af sagens akter ved Retten, sammenfattes således:

3 I 1988 indgav den portugisiske institution, Departamento para os Assuntos do Fundo Social Europeau (Departementet for Anliggender vedrørende Den Europæiske Socialfond, herefter »DAFSE«) til Den Europæiske Socialfond (herefter »ESF«) på sagsøgerens vegne to ansøgninger om tilskud til to erhvervsuddannelsesprojekter.

4 Erhvervsuddannelsesprojekterne blev godkendt af Kommissionen. I august 1989 modtog sagsøgeren et forskud på 50% af de bevilgede tilskud fra ESF og af tilskuddet fra den portugisiske regering.

5 Uddannelsesforanstaltningerne blev gennemført mellem juli og december 1989. Efter deres afslutning anmodede sagsøgeren DAFSE om betaling af saldobeløbet for de to projekter.

6 Ved skrivelse af 11. april 1990 meddelte DAFSE imidlertid sagsøgeren, at det agtede at regulere saldobeløbet efter en revision vedrørende gennemførelsen af uddannelsesforanstaltningerne.

7 I oktober 1990 attesterede DAFSE over for Kommissionen den faktiske og regnskabsmæssige rigtighed af betalingsanmodningerne og meddelte samtidig, at attesteringen af oplysningerne heri var betinget af en endnu ikke foretaget revision. I januar 1991 underrettede DAFSE sagsøgeren om, at revisionsfirmaet »Audite« havde fået til opgave at foretage revisionen og at dets endelige afgørelse vedrørende de to dossierer afhang af resultaterne heraf.

8 Den 20. februar 1991 sendte Audite DAFSE to rapporter, en for hvert dossier, som indeholdt resultaterne heraf, og hvori Audite angav uregelmæssigheder, som begrundede en nedsættelse af tilskuddet.

9 Den 10. september 1991 blev der afholdt et møde mellem sagsøgeren, DAFSE og selskabet Audite vedrørende de to dossierer.

10 Den 11. september 1991 underrettede DAFSE skriftligt sagsøgeren om resultatet af revisionen og anmodede sagsøgeren om at tilbagebetale de ikke-tilskudsberettigede beløb.

11 Sagsøgeren besvarede ikke denne skrivelse, men bestred direkte lovligheden af tilbagebetalingskravet ved de portugisiske forvaltningsretter.

12 Ved skrivelse af 22. september 1995 meddelte DAFSE Kommissionen resultatet af den i 1991 foretagne revision og forelagde Kommissionen korrigerede anmodninger om udbetaling af saldobeløb, hvori der var taget hensyn til resultaterne af revisionen.

13 Den 6. marts 1996 meddelte DAFSE sagsøgeren, at Kommissionen havde taget stilling til de to anmodninger om udbetaling af saldobeløb og havde bekræftet de resultater af revisionen, som allerede var blevet meddelt Kommissionen den 11. september 1991.

14 I april 1996 anmodede sagsøgeren DAFSE om en kopi af Kommissionens beslutninger og om at få indsigt i ESF's administrative akter. Under gennemgangen af disse akter den 24. april 1996 konstaterede sagsøgeren, at de ikke indeholdt nogen beslutning, men kun nogle debetnoter fra Kommissionen, hvoraf det fremgik, hvor meget sagsøgeren skulle tilbagebetale.

15 Sagsøgeren anlagde herefter sag ved Retten til prøvelse af disse administrative akter, men Kommissionen trak akterne tilbage inden Rettens afgørelse.

16 Kommissionen erstattede de anfægtede akter med to beslutninger truffet den 14. august 1996, henholdsvis beslutning K(96) 1185 om nedsættelse af tilskuddet i beslutning K(89) 0570 af 22. marts 1989, og beslutning K(96) 1186 om nedsættelse af tilskuddet i beslutning K(89) 0570 af 22. marts 1989 (herefter »beslutningerne af 14. august 1996«). Disse beslutninger, hvis ordlyd i al væsentligt var identiske, blev meddelt sagsøgeren den 20. september 1996, og vedrørte de to uddannelsesforanstaltninger. Det fremgik heraf, at medlemsstaten

havde afdækket visse uregelmæssigheder i gennemførelsen af de af ESF finansierede uddannelsesforanstaltninger og som følge heraf havde foretaget en ny gennemgang af anmodningen om tilskud, og at en del af udgifterne ikke kunne godkendes af de grunde, som var angivet i DAFSE' skrivelse af 22. september 1995. Kommissionen anførte, at staten havde meddelt sagsøgeren resultaterne af den af revisionsselskabet gennemførte revision ved skrivelse af 11. september 1991, og at sagsøgeren ikke havde kommenteret skrivelsen. Kommissionen fastslog, at ESF's tilskud skulle nedsættes til 2 251 894 PTE for den første uddannelsesforanstaltning og 2 174 072 PTE for den anden foranstaltning, hvilket for hver foranstaltnings vedkommende udgjorde over to tredjedele af det tilskud, der først blev tildelt sagsøgeren.

Den anfægtede dom

17 Den 14. november 1996 anlagde sagsøgeren to sager ved Retten til annullation af beslutningerne af 14. august 1996, hvilke sager blev registreret under henholdsvis nr. T-180/96 og T-181/96.

18 Retten forenede disse to sager med henblik på domsafsigelsen.

19 I sag T-180/96 gav Retten sagsøgeren alene medhold i et af de fem fremførte anbringender, nemlig anbringendet, der støttedes på, at Kommissionen havde anlagt et åbenbart urigtigt skøn, men udelukkende vedrørende betalingen af udgifterne under rubrikken 14.3.12 vedrørende råvarer, hjælpestoffer og forbrugsvarer. Retten annullerede således delvis den første anfægtede beslutning, for så vidt angår dette punkt, og frifandt i øvrigt Kommissionen. Retten forkastede samtlige sagsøgerens fremførte anbringender i sag T-181/96, og frifandt således Kommissionen i denne sag.

20 Retten forkastede bl.a. anbringendet om tilsidesættelse af retten til kontradiktion.

21 Retten bemærkede hertil i den anfægtede doms præmis 49, at efter fast retspraksis skal den ret til kontradiktion, som modtageren af et ESF-tilskud har, overholdes, når Kommissionen nedsætter et sådant tilskud (jf bl.a. Domstolens dom af 24.10.1996, sag C-32/95 P, Kommissionen mod Lisrestal m.fl., Sml. I, s. 5373, præmis 21-44).

22 Retten fastslog ligeledes i den anfægtede doms præmis 50, at Retten i dom af 6. december 1994, sag T-450/93, Lisrestal m.fl. mod Kommissionen (Sml. II, s. 1177) udtalte, uden på dette punkt at blive korrigeret af Domstolen i dennes dom i sagen Kommissionen mod Lisrestal m.fl., at Kommissionen, som i forhold til modtageren af et ESF-tilskud bærer det retlige eneansvar for beslutningerne om nedsættelse af tilskuddet, ikke kan vedtage en sådan beslutning uden først at have givet tilskudsmodtageren mulighed for at gøre sine synspunkter gældende vedrørende den påtænkte nedsættelse.

23 Retten bemærkede i den anfægtede doms præmis 51, at sagsøgeren såvel i sine påstande som i sit svar på det skriftlige spørgsmål fra Retten havde erkendt at være blevet hørt af DAFSE før vedtagelsen af skrivelsen af 11. september 1991. Retten tilføjede, at DAFSE i denne skrivelse ikke har taget hensyn til samtlige sagsøgerens bemærkninger til den påtænkte nedsættelse.

24 Retten fastslog i den anfægtede doms præmis 52, at sagsøgeren ikke formelt er fremkommet med bemærkninger til denne skrivelse, hvilket med rette er fremhævet i beslutningerne af 14. august 1996. Sagsøgeren anlagde nemlig alene sag ved de portugisiske forvaltningsretter i anledning af nævnte skrivelse. Men i den foreliggende sag burde sagsøgeren ifølge Retten også formelt have fremsat

sine bemærkninger, således at DAFSE havde kunnet videregive disse til Kommissionen. Under sådanne omstændigheder kunne sagsøgeren ikke påberåbe sig en manglende videregivelse af sine eventuelle bemærkninger til Kommissionen, da denne mangel beroede på sagsøgerens egen undladelse.

25 Retten fandt i den anfægtede doms præmis 53, at sagsøgeren således i overensstemmelse med ovennævnte dom fra Retten i sagen Lisrestal m.fl. mod Kommissionen »i tilstrækkelig grad« havde haft mulighed for at gøre sine synspunkter gældende vedrørende de mod selskabet rettede klagepunkter.

Appellen

26 Appellanten har nedlagt følgende påstande:

— Den anfægtede dom ophæves på grund af en retlig fejl, der skyldes en urigtig anvendelse af princippet om forudgående høring med undtagelse af den del af dommen, hvori sagsøgeren fik delvis medhold i sag T-180/96, og endvidere annulleres beslutningerne af 14. august 1996, eller

— såfremt ovenstående påstand ikke tages til følge, ophæves den anfægtede dom, for så vidt som den stadfæster Kommissionens beslutninger, hvori det samlede beløb på lønninger til undervisningspersonalet (underrubrik 14.3.13.a) og merværdiafgiften af disse vederlag (underrubrik 14.3.13) ikke kan finansieres, idet Rettens konstateringer af de faktiske omstændigheder er materielt unøjagtige, idet Retten har begået en retlig fejl ved en modstridende begrundelse og en tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet, og følgelig annulleres beslutningerne af 14. august 1996 i samme omfang og på samme grundlag.

— Den anfægtede dom ophæves, for så vidt som det heri bestemmes, at sagsøgeren skal betale sine egne omkostninger i sag T-180/96 og også pålægges at betale omkostningerne i sag T-181/96.

— Kommissionen tilpligtes at afholde sagens omkostninger.

27 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Appellen forkastes.

— Den anfægtede dom stadfæstes.

— Appellanten idømmes sagens omkostninger.

Domstolens bemærkninger

Anbringendet om en tilsidesættelse af retten til at blive fyldestgørende hørt

28 Appellanten har med dette anbringende anført, at Retten har begået en retlig fejl, idet den ikke har overholdt princippet om retten til at blive hørt, således som

Domstolen har fastslået i sagen Kommissionen mod Lisrestal m.fl., hvorved Retten også har tilsidesat retten til kontradiktion. Appellanten har anført, at selskabet først i mødet den 10. september 1991 fik kendskab til de bemærkninger og forbehold, der indeholdtes i den revisionsrapport, som var udarbejdet af selskabet Audite. DAFSE havde alligevel allerede den 11. september 1991 pålagt det skriftligt at tilbagebetale visse beløb.

29 Selskabet har anført, at det ikke havde kunnet fremsætte bemærkninger vedrørende indholdet af revisionsrapporterne, førend det havde gennemgået dem ud fra de dokumenter, det rådede over.

30 Appellanten har med hensyn til skrivelsen af 11. september 1991 anført, at denne indeholdt et tilbagebetalingskrav og altså ikke kunne anses for en opfordring til dens adressat til at fremsætte bemærkninger som et led i retten til at blive hørt.

31 Selskabet har videre anført, at dets eneste mulighed, stillet over for det tilbagebetalingskrav, som Supremo Tribunal Administrativo i øvrigt kendte retsstridigt, var at anlægge sag ved den kompetente retsinstans.

32 Kommissionen har anført, at Retten med føje har fastslået, at appellanten havde haft mulighed for at fremsætte sine bemærkninger til skrivelsen af 11. september 1991, men ikke havde gjort det.

33 Kommissionen har anført, at dette klagepunkt allerede er blevet afgjort af Retten, hvorfor det drejer sig om et faktisk spørgsmål, som Domstolen ikke kan påkende.

34 Kommissionen har tilføjet, at appellanten ved at indbringe sagen for de portugisiske retsinstanser selv har givet afkald på retten til at blive hørt af Kommissionen. Endelig har Kommissionen anført, at appellanten havde erkendt, at det vigtigste indhold af de revisionsrapporter, som var udarbejdet af selskabet Audite, var blevet meddelt selskabet ved skrivelse af 11. september 1991, og at selskabet var blevet hørt af DAFSE inden affattelsen af nævnte skrivelse.

35 Det bemærkes, at modsat det af Kommissionen anførte er spørgsmålet om, hvorvidt Retten korrekt har anvendt princippet om retten til kontradiktion og navnlig om retten til at blive hørt i øvrigt, et retsspørgsmål, som det tilkommer Domstolen at påkende.

36 Det bemærkes, at i henhold til Domstolens faste retspraksis, er retten til kontradiktion under enhver procedure, der iværksættes over for en person, og som kan munde ud i en retsakt, der indeholder et klagepunkt, et grundlæggende fællesskabsretligt princip, som skal overholdes, selv om der ikke er fastsat retsregler for den pågældende procedure. Som det fremgår af præmis 21 i dommen i sagen Kommissionen mod Lisrestal m.fl., indebærer dette princip, at adressater for en beslutning, der i væsentlig grad påvirker deres interesser, skal have mulighed for at gøre deres synspunkter gældende.

37 Det må derfor undersøges, om appellanten var i stand til at gøre sine synspunkter tilstrækkeligt gældende i forhold til de rapporter fra selskabet Audite, som ligger til grund for DAFSE's og Kommissionens beslutninger, samt i forhold til skrivelsen af 11. september 1991, hvorved DAFSE meddelte appellanten de nævnte beslutninger.

38 Det bemærkes med hensyn til rapporterne fra selskabet Audite, at det af sagens akter fremgår, at disse blev meddelt appellanten den 10. september 1991. Imidlertid blev der ikke indrømmet appellanten nogen rimelig frist mellem det tidspunkt, hvor appellanten kunne gøre sig bekendt med rapporterne og tidspunktet, hvor det skulle fremkomme med sin udtalelse. Appellanten blev

nemlig på selvsamme dag, hvor det modtog rapporterne under et møde opfordret til at fremkomme med sine eventuelle bemærkninger dertil. Det må derfor konstateres, at appellanten under disse betingelser ikke ved denne lejlighed har haft mulighed for at kunne tage stilling til dokumenterne.

39 Mødet den 10. september 1991 blev efterfulgt af skrivelsen fra DAFSE af 11. september 1991. Kommissionen anfører, at appellanten ikke kun burde have anlagt sag ved de nationale retsinstanser efter denne skrivelse, men også formelt være fremkommet med sine bemærkninger til skrivelsen, for at disse kunne blive meddelt Kommissionen af DAFSE. Kommissionen anfører, at Retten med føje i den anfægtede doms præmis 52 har fastslået, at sagsøgeren ikke kan påberåbe sig den manglende meddelelse af disse eventuelle bemærkninger til Kommissionen, idet dette forhold beroede på sagsøgerens egen passivitet.

40 Det bemærkes hertil, at skrivelsen fra DAFSE af 11. september 1991 ikke opfordrede sagsøgeren til at fremsætte sine bemærkninger med hensyn til nedsættelsen af det planlagte tilskud. Skrivelsen indeholdt derimod et krav om tilbagebetaling, der ikke krævede nogen bemærkning, men udelukkende af en efterkommelse heraf.

41 Appellanten har under disse forhold med føje kunnet finde, at det ikke havde nogen anden mulighed end at bestride nævnte krav ved de nationale retter.

42 Det bemærkes endvidere, at appellanten ikke blev indrømmet nogen anden lejlighed til at fremsætte sine bemærkninger. Bl.a. fik appellanten ikke tilstillet noget udkast til Kommissionens beslutning med henblik på eventuelle bemærkninger. Det fremgår af sagens akter, at efter at DAFSE den 22. september 1995 havde tilsendt Kommissionen resultaterne af den af selskabet Audite foretagne revision, fik appellanten alene mulighed for efter egen anmodning at gennemgå dossieret hos ESF. Ved denne lejlighed blev appellanten klar over, at dossieret

indeholdt debetnotaer, hvori de beløb var angivet, appellanten skulle tilbagebetale — notaer, som i øvrigt blev tilbagetrukket af Kommissionen efter det søgsmål, som appellanten anlagde ved Retten. Det følger heraf, at disse notaer ikke udgjorde et udkast til en gyldig beslutning, som appellanten kunne lægge til grund for sin udtalelse i forbindelse med udøvelsen af retten til at blive hørt.

43 Da appellanten ikke af Kommissionen eller på Kommissionens vegne blev opfordret til at fremsætte sine bemærkninger inden for en rimelig frist vedrørende de dokumenter, der attesterede de forhold, som foreholdtes appellanten, og som dannede grundlag for Kommissionens beslutninger af 14. august 1996, må det fastslås, at appellanten ikke var i stand til at tage stilling til de forhold, som blev foreholdt selskabet.

44 Retten har derfor med urette i den anfægtede doms præmis 53 antaget, at appellantens ret til at blive hørt var blevet overholdt.

45 Det bemærkes endvidere, at såfremt appellanten var blevet fyldestgørende hørt, havde selskabet eventuelt kunnet angive grunden til, at proportionalitetsprincippet efter dets mening ikke var blevet overholdt.

46 Der må derfor, uden at det findes nødvendigt at træffe afgørelse vedrørende de øvrige af appellanten fremførte anbringender, gives appellanten medhold i anbringendet om, at kontradiktionsprincippet ikke er blevet overholdt, hvorfor den anfægtede dom må ophæves, bortset fra den del, der giver sagsøgeren i sag T-180/96 delvis medhold.

47 I henhold til artikel 54, stk. 1, i EF-statutten for Domstolen kan denne ved ophævelse af den af Retten trufne afgørelse selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse. Domstolen finder, at dette er tilfældet i denne sag.

De ved Retten anlagte søgsmål til annullation af beslutningerne af 14. august 1996

48 Appellanten støttede disse på fem anbringender.

49 Selskabet anførte med sit første anbringende, at der var sket en tilsidesættelse af kontradiktionsprincippet, idet Kommissionen ikke havde givet det mulighed for at fremsætte sine bemærkninger til de pågældende nedsættelser af tilskuddene. Selskabet anførte, at det hverken var blevet hørt af Kommissionen eller af DAFSE. Det anførte endvidere, at en høring foranstaltet af DAFSE havde været tilstrækkeligt, såfremt indholdet heraf var blevet meddelt Kommissionen.

50 Da dette første anbringende af de i præmis 28-47 angivne grunde er fundet begrundet, gives appellanten medhold i annullationssøgsmålene, anlagt ved Retten den 14. november 1996, hvorfor beslutningerne af 14. august 1996 annulleres.

Sagens omkostninger

51 I henhold til procesreglementets artikel 122, stk. 1, træffer Domstolen afgørelse om sagens omkostninger, når der gives appellanten medhold og Domstolen selv endeligt afgører sagen. I henhold til procesreglementets artikel 69, stk. 2, der i henhold til artikel 118 finder anvendelse på forhandlinger for Domstolen i appelsager, pålægges det den tabende part at betales sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom.

52 Da såvel appellen som annullationssøgsmålene, anlagt af sagsøgeren, er begrundet, pålægges det Kommissionen at betale samtlige omkostninger ved Retten og Domstolen.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

1) **De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans' dom af 15. september 1998 i de forenede sager T-180/96 og T-181/96, Mediocurso mod Kommissionen, ophæves med undtagelse af punkt 2 i domskonklusionen, hvorved Mediocurso — Estabelecimento de Ensino Particular Ld.[a] gives delvis medhold i sag T-180/96.**

2) **Kommissionens beslutning K(96) 1185 af 14. august 1996 om nedsættelse af det tilskud, der var tildelt ved beslutning K(89) 0570 af 22. marts 1989, såvel som Kommissionens beslutning K(96) 1186 af 14. august 1996 om nedsættelse af det tilskud, der var tildelt ved beslutning K(89) 0570 af 22. marts 1989, annulleres.**

3) **Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber pålægges at betale samtlige sagens omkostninger ved Retten og Domstolen.**

Edward Sevón Jann

Ragnemalm Wathelet

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 21. september 2000.

R. Grass

Justitssekretær

D.A.O. Edward

Formand for Femte Afdeling